

PAVOL ZEMKO

**VZÁJOMNÁ KOMUNIKÁCIA
A SOLIDARITA**

PÁPEŽA FRANTIŠKA

VYDAVATEĽ: IVONA MATÚŠOVÁ, TRNAVA, 2016

ISBN 978-80-89413-53-9

Venovanie v Svätom roku milosrdenstva

125. výročiu encykliky Leva XIII. *Rerum novarum*, 5. mája 1891
25. výročiu encykliky sv. Jána Pavla II. *Centesimus annus*, 1. mája 1991

Obsah

Úvod.....	4
1 Pápež František nadväzuje na svojho predchodcu – emeritného pápeža Benedikta XVI. (2005 – 2013)	4
1.1 Nový dynamizmus podľa emeritného pápeža Benedikta XVI.	4
1.2 Kerygma a homília - Homiletické formy hlásania božieho slova	5
1.2.1 Kerygma	5
1.2.2 Homília.....	6
2 Pozornosť pápeža Františka Solidarite a sociálnej spravodlivosti.....	7
2.1 Solidarita.....	8
2.2 Sociálna spravodlivosť	9
3 Napomáhanie Solidarity a sociálnej spravodlivosti homíliou	10
3.1 Nebezpečenstvá Komunikácie.....	11
3.2 Vlastné formy ľudovej nábožnosti	12
3.3 Neformálne misijné hlásanie	12
3.4 Homília podľa pápeža Františka.....	14
3.5 Homília svojou štruktúrou prehľbuje kerygmu.....	18
Záver.....	20
Zoznam použitej literatúry	21

ÚVOD

K napísaniu práce som získal inšpiráciu jednak pri oboznamovaní sa s významným teologickým prínosom učenia pápeža Benedikta XVI. (2005 – 2013), ktorého veľkosť sa zvýraznila aj jeho abdikáciou 10.februára 2013. Ale i v osobnosti súčasného pápeža Františka, ako pokračovateľa, reformátora a novátora v špeciálnom zdôrazňovaní témy chudoby a solidarity s chudobnými. V tomto duchu sa nesie i jeho apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium – O ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete*. Vo svojom programovom dokumente pápež František *nenápadne* hrdo, a pritom veľmi smelo, odvážne a s nekompromisným dôrazom bojuje voči súčasnému modernému konzumnému svetu. A tak sa radí k svojim predchodcom – sociálnym pápežom v kontinuite od pápeža Leva XIII. a jeho prvej sociálnej encykliky *Rerum novarum* z roku 1891. Čím pápež František širokospektrálne oslovuje a zachytáva našu súčasnosť, v ktorej je stále účinné aktuálne poslanstvo sociálneho učenia Katolíckej cirkvi. Pápež František chce, aby sme na jeho domestikáciu využili všetky možné prostriedky aké sa nám ponúkajú, a to aj s pomocou komunikácie, ktorá nastáva pri hlásaní Božieho slova.

Preto v práci najskôr predstavujeme v prvej kapitole podnety emeritného pápeža Benedikta XVI., s vysvetlením jednotlivých foriem hlásania Božieho slova, na čo konkrétne nadväzuje pápež František a osobitne si všíma iba dve z nich – kerygmu a homíliu. V druhej kapitole sa najskôr oboznámi s nosnými sociálnymi témami pápeža Františka, ktorými sú solidarita a sociálna spravodlivosť. A napokon v tretej kapitole záverečnej práce sa zameriavame na sociálny rozmer evanjelizácie sveta chudobných kerygmou, ktorý dosiahneme s podporou myšlienok pápeža Františka a už jeho citovanej exhortácie *Evangelii gaudium*. Z nej si pomocou homílie priblížime sociálny rozmer komunikácie v solidarite so všetkými.

Práca by preto mohla byť dôležitou súčasťou tak pre mediálnu komunikáciu, ktorej súčasťou je i základná, materiálna, formálna či špeciálna homiletika. Ale i pre poznanie novodobých dejín sociálnej náuky Katolíckej cirkvi, či pre konkrétnu charitatívnu a misijnú prácu. Čiže aj pre študijné odbory marketingovej a mediálnej komunikácie, ale i pre sociálnu prácu a teológiu.

1 PÁPEŽ FRANTIŠEK NADVÄZUJE NA SVOJHO PREDCHODCU – EMERITNÉHO PÁPEŽA BENEDIKTA XVI. (2005 – 2013)

1.1 Nový dynamizmus podľa emeritného pápeža Benedikta XVI.

Pápež Benedikt XVI. vo svojej homílii na svätej omši na začiatku svojho pontifikátu pripomenul svetu, že pastieri Cirkvi sa musia podobne ako Kristus vydat' na cestu, aby vyviedli ľudí z púšte na miesto života, k priateľstvu s Božím Synom. Tým pápež Benedikt XVI. myslel na šírenie viery, o ktoré sa musia usilovať predovšetkým klerici – biskupi, presbyteri a diakoni ako i všetci pokrstení laici. K čomu môžu všetci napomôcť verným hlásaním Božieho slova, lebo podľa sv. Pavla „*viera je z hlásania a hlásanie skrze Kristovo slovo*“ (Rim 10, 17). A preto z Cirkvi musí vychádzať hlásateľov hlas, ktorý všetkým predkladá *kerygmu*, prvotné a základné hlásanie, ktoré sám Ježiš počas svojho verejného účinkovania predkladal poslucháčom. Podľa Druhého vatikánskeho koncilu je vrcholom hlásania *homília*, ktorá je aj dnes pre mnohých kresťanov hlavným momentom stretnutia

s Božím slovom. V hlásaní sa uskutočňuje dvojaký pohyb: prvým sa vystupuje k prameňom posvätných textov a udalostí, k prvotným výrokom dejín spásy, aby bolo možné pochopiť ich význam a poslanstvo, čo sa deje pri *kerygme*; kým druhým pohybom sa zostupuje do prítomnosti, do dnešného dňa, prežívaného poslucháčom či čitateľom, stále však v Kristovom svetle, ktoré je žiarivou niťou spájajúcou Písma, ako to máme v *homílii*. Tak ako to robil sám Ježiš na ceste z Jeruzalema do Emauz v spoločnosti dvoch svojich apoštolov (porov. *Lk* 24, 13 – 35). Tak to robil aj diakon Filip na ceste z Jeruzalema do Gazy, keď s etiópskym vysokým hodnostárom nadviazal symbolický dialóg: „*Aj rozumieš, čo čítaš? Ak by som mohol, keď mi to nik nevysvetlí?*“ (*Sk* 8, 30 – 31). Hlásanie Božieho slova je jedným z pilierov života Cirkvi (Biskupská synoda, 2009). Emeritný pápež Benedikt XVI. vo svojej encyklike *Deus caritas est*, 25 tvrdí, že hlásanie Božieho slova (*kerygma*, *martyria*) je jednou z troch úloh, ktoré patria k podstate Cirkvi - okrem služby lásky (*diakonie*) a vysluhovanie sviatostí (*leiturgie*). Ich spoločným menovateľom je láska (Benedikt XVI, 2006, s. 36 – 37). Od začiatku Cirkvi sa láska považuje za jej základné poslanie (porov. *Sk* 2, 44 – 45).

1.2 Kerygma a homília - Homiletické formy hlásania božieho slova

S formami hlásania Božieho slova sa zaoberá homiletika nazývaná aj ako *ars homiletica* alebo rétorické umenie duchovného rečníctva; inak povedané ide o jednu z disciplín pastorálnej - praktickej teológie (Hrdlička, 1991). V 19. stor. boli pokusy homiletiku nazývať aj inými názvami, ale ani jeden sa neujal – *halieutika* (*halieutes* – rybár, *halieuein* – loviť ryby), *keryktika* (*keryssein* – hlásať, objašňovať), *martyretika* (*martyrein* – svedčiť). Všeobecne sa homiletika rozdeľuje na: fundamentálnu, základnú, materiálnu, formálnu a špeciálnu. Formami hlásania Božieho slova sa venuje formálna homiletika. Dnes poznáme devätnásť foriem hlásania Božieho slova: *catechesi*, *cherigma*, *concione*, *conferenza*, *discorso*, *dottrina*, *elogio*, *esegesi*, *fervorino*, *istruzione*, *omelia*, *orazione*, *panegirico*, *parabola*, *parenese*, *praedica*, *prontuario*, *sermone*, *trattato* (Sodi, M. – Triacca, A.M, 2002, 496 – 509). My sa sústreďíme na dve z nich: kerygmu a homíliu.

1.2.1 Kerygma

V apoštolskej dobe sa používala *kerygma*, ako hlavná téma prvého hlásania Božieho slova, a to buď kvôli obráteniu Židov (porov. *Sk* 2, 39; 3, 22; 13, 26 – 41), alebo kvôli obráteniu pohanov (porov. *Sk* 14; 17, 22 – 31; 24), keď hlásanie vyzývalo k pokániu, obráteniu alebo k viere v Ježiša Krista – ukrižovaného, zmŕtvychvstalého, nanebovstúpeného, ktorý sa prejavoval svojou božskou mocou a naplnením všetkých starozákonných prisľúbení, a ktorý nám zosiela Ducha Svätého. Kerygma je teda podstatou evanjelia a základným prameňom prvokresťanskej tradície. V novozákonných spisoch bola kerygma najskôr zaznačená (porov. *I Kor* 15, 1 – 8; *Rim* 1, 1 – 6), potom bola formulovaná ako vyznanie kresťanskej viery a napokon bola definovaná dogmatickými vyhláseniami Cirkvi (Heriban, 1994, s. 577 – 578).

Dnes je kerygmou to, čo je zvestované – ide o určité slávnostné vyhlásenie, volanie hlásateľa, ktorý úradne oznamuje fakt, že Kristus zvíťazil nad smrťou, čím poslucháč vidí rozmer večnosti. Kerygma je aj pevným bodom v štruktúre homílie. Jej formou je hlásanie zjavených Božích právd tak, ako ich Božia múdrosť sama zvestovala a ako ich Cirkev od

samého počiatku svojím učiteľským úradom hlásala (Vrablec – Fabian, 2001, s. 25 – 26). Ide o Božie slovo o zmŕtvychvstaní Krista a o jeho oslave Bohom Otcom. Cieľom kerygmy je prebudiť a obnoviť vieru poslucháčov, aby „*prijali Božie slovo, ktoré sme hlásali, neprijali ste ho ako ľudské slovo, ale - aké naozaj je - ako slovo Božie; a ono pôsobí vo vás veriacich.*“ (1 Sol 2, 13). Sv. Ján Pavol II. dodáva, že hlásateľ k tomu potrebuje posilu, aby sa nenechal znechutiť, aby neupustil od svedectva, „*aj keď svoju vieru musí vyznávať v nepriateľskom alebo ľahostajnom prostredí.*“ (Ján Pavol II., 1997,)

1.2.2 Homília

Homília (exegetická kázeň, grécky *ὁμιλία*, latinsky exhorta t. j. výklad) je v novozákonnom období súčasťou synagogálnej liturgie (Biscontin, 2001, s. 44 – 106), ktorá sa zakladá na voľnom výklade biblického textu a jeho aplikácii na konkrétny život. Z novozákonných spisov majú homiletickú formu listy *Hebrejom, Jakubov a Prvý Petrov*. Zachovali sa aj židovské homílie v podobe palestínskych *midrašov (jelammedenú – nech nás poučí* – hebrejský výraz, ktorým sa začína úvod do homílie, ktorá vysvetľuje vopred prečítaný starozákonný text; po ňom nasleduje otázka vzťahujúca sa na normy pre život, ktorá je úvodom do poučného vysvetlenia textu) a v helenistickej podobe, akou je napr. *Štvrtá kniha Machabejcov* (Schüepf, 1982). Homília vykladá a aplikuje niektorú časť, odstavec alebo verš Svätého písma z perikopy, evanjelia či epištoly, ktoré sú priamo predčítavané na bohoslužbe, alebo tiež z niektorého iného textu *Ordinária* alebo *Propria* svätej omše zo dňa, pričom sa berie do úvahy či už tajomstvo, ktoré sa slávi, alebo poslucháči, aby mu prítomní ľudia rozumeli a poznanú pravdu nasledovali vo svojom živote (Zemko, 2007,). Grécke slovo *ὁμιλεῖν* – homília, znamená dôverný styk, rozhovor, bratské oslovenie. Úzko súvisí so slovesom *ὁμιλεῖν* – rozprávať ako i s totožným slovom *διαλέγεσθαι* – viesť dialóg, čím sa potvrdzuje, že homília je zostavená ako virtuálny dialóg (Zemko, 2012, s..

V dejinách homiletiky sa najviac stretávame s obidvoma druhmi hlásania – tak s homíliou, ako i s kázňou. Sám Pán Ježiš používal tak homíliu, keď vykladá v Nazarete text z Iz 61, 1– 2 (porov. *Lk* 4, 16 – 30), ako i objasňuje veci vzkriesenia emauzským učeníkom – porov. *Lk* 24, 27, ale nie je mu neznáma ani tematická kázeň, akou je napr. reč na vrchu – porov. *Mt* 5, 1 – 12, či lúčenie pri Poslednej večeri (porov. *Jn* 17, 6 – 19). Pána Ježiša v používaní homílie nasleduje sv. Pavol počas nedeľnej Eucharistie v Troade (porov. *Sk* 20, 7 – 11) (Heriban, 1997, s. 269 – 278). V prvotnej Cirkvi je až po Origenesa každé bohoslužobné hlásanie Božieho slova homíliou (porov. *Sk* 20, 11). Origenes sa považuje za otca homílie, lebo dal slovu *homília* význam. A to tým, že homília bola pre neho výkladom Svätého písma pred zhromaždeným ľudom. Po Origenovom vzore aj mnohí cirkevní otcovia nazývajú svoje *kázne* homíliami – Efrém Sýrsky (+ 373), Bazil (+ 379), sv. Cyril Jeruzalemský (+ 386), sv. Gregor Naziánsky (+ 389), sv. Ambróz (+ 397), sv. Ján Zlatouсты (+ 407) a sv. Augustín (354 – 430). Sv. Augustín v 4. knihe svojho diela *De doctrina christiana* podáva teoretický rétorický návod pre hlásateľov Božieho slova (Andoková, 2013, s. 121 – 183). Potom nastupuje éra ďalšej formy hlásania Božieho slova a tou je kázeň. Homília sa začne zase sporadicky objavovať od 19. storočia v súvisi s teologickým vedným odborom homiletika. K homílii napokon zaujme rozhodujúce stanovisko až Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965), ktorý spomedzi foriem hlásania Božieho slova vyberie 4. decembra 1963 v konštitúcii *Sacrosanctum concilium* pre bohoslužbu iba jednu formu, a tou je práve homília (Dokumenty

Druhého vatikánskeho koncilu, 1993). Exkluzivitu homílie následne potvrdil v roku 1983 aj Kódex kánonického práva v kánone 767 (Kódex kánonického práva, 1996).

2 POZORNOSŤ PÁPEŽA FRANTIŠKA SOLIDARITE A SOCIÁLNEJ SPRAVODLIVOSTI

„Evanjelizovať znamená sprítomňovať vo svete Božie kráľovstvo.“ A o tom je apoštolská exhortácia pápeža Františka - O ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete *Evangelii gaudium* z 24. novembra 2013. Pápežov dokument je výsledkom prác XIII. riadneho zasadnutia Biskupskej synody ktorá sa konala od 7. do 28. októbra 2012 v Ríme na tému: *Nová evanjelizácia na odovzdávanie kresťanskej viery*. Pápež priznáva, že na počiatku dejín evanjelizácie bola *kerygma*. Kerygma je prvé hlásanie. V jej centre je milosrdná láska:

- a) Nebeského Otca, ktorý nekonečne miluje každé ľudské bytie;
- b) Božieho Syna, ktorý vzal na seba naše ľudské telo a pozdvihol ľudskú osobu k samotnému Srdcu Boha;
- c) Ježiša, ktorý za nás vylial svoju krv, čo voláme vykúpenie.

Vykúpenie má sociálny rozmer, lebo Boh vykúpil jednotlivú osobu ako i vzájomné vzťahy medzi ľuďmi. A tak medzi evanjelizáciou a pomáhaním človeku nachádzame intímne spojenie, ktoré sa musí nevyhnutne prejaviť a rozvíjať v celej evanjelizačnej činnosti. Prijatie prvého hlásania vyvoláva v živote človeka túžbu, snažiť sa a mať na srdci dobro druhých. Tento nerozlučný zväzok je vyjadrený v niektorých textoch Svätého písma:

- „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili“ (Mt 25, 40)
- „Akou mierou budete merať vy, takou sa nameria aj vám“ (Mt 7, 2)
- „Buďte milosrdní, ako je milosrdný váš Otec! Nesúďte a nebudete súdení. Neodsudzujte a nebudete odsúdení! Odpúšťajte a odpustí sa vám. Dávajte a dajú vám... akou mierou budete merať vy, takou sa nameria aj vám“ (Lk 6, 36 – 38).

Pápež František, ako najvyšší predstaviteľ Katolíckej cirkvi, zdôrazňuje, že sociálne princípy nemôžu byť len všeobecnými indikáciami, ktoré nikoho neoslovujú, no treba z nich vyvodiť praktické dôsledky, ktoré budú účinne ovplyvňovať súčasné a zložité situácie. A preto Svätý Otec František prosí, že už nemožno o náboženstve tvrdiť, že sa musí obmedzovať len svoju súkromnú sféru, aby pripravilo duše do neba, ale aby vykonalo tzv. *kresťanské obrátenie* a prehodnotilo všetky oblasti a aspekty života. Zvlášť tie, ktoré sa vzťahujú na sociálny poriadok a snahu o spoločenské dobro. V dôsledku toho nemôže nikto od Katolíckej cirkvi vyžadovať, aby svoju vieru zamkla len do intímnej sféry ľudí bez toho, že by mala akýkoľvek vplyv na sociálny a národný život. A dôvodí to tým, že sa pýta: Kto by sa dnes odvážil umlčať nehynúce posolstvo sv. Františka z Assisi, či zatvoriť do kostola neopomenuteľný a gigantický odkaz bl. Matky Terézie z Kalkaty?!

Milujeme túto našu planétu, konštatuje pápež František. Zem je náš spoločný dom. Milujeme ľudstvo, všetci sme si dohromady bratmi a sestrami. A preto sme povinní starať sa o budovanie lepšieho sveta. A o to ide v sociálnej náuke Cirkvi, ktorá je na prvom mieste pozitívna ako i propozitívna, čo znamená, že určuje smer činnosti a neprestáva byť znakom spásy. Zároveň sa spája s aktivitami ostatných cirkví a cirkevných spoločenstiev či už na

rovine doktrínálnej úvahy ako i v praktickej rovine. No pápež František s pokorou priznáva, citujúc svojho predchodcu bl. Pavla VI. (1963 – 1978), že je veľmi ťažké vysloviť jediné a rozhodujúce riešenie, ktoré by malo univerzálnu hodnotu. No musíme vždy objektívne analyzovať situáciu vo vlastnej krajine. A ňou je:

- zaradenie chudobných do spoločnosti
- pokoj a sociálny dialóg.

Stačí si pozrieť Sväté písmo, aby sme objavili ako dobrý Otec túži počuť volanie chudobných:

- „Volal proti tebe k Pánovi a bol by to pre teba hriech“ (Dt 15, 9)
- „Vyslyšaná býva kliatba toho, kto ti v trpkosti duše zlorečí, lebo vyslyší ho ten, čo ho stvoril“ (Sir 4, 6)
- „Ak má niekto pozemský majetok a vidí brata v núdzi, a srdce si pred ním zatvorí, ako v ňom môže ostávať Božia láska? (1 Jn 3, 17)
- „Mzda, ktorú ste zadržali robotníkom, čo vám žali polia kričí. A krik žencov došiel k sluchu Pána zástupov“ (Jak 5,4)

V kontexte týchto biblických textov určite lepšie pochopíme aj Ježišovu žiadosť: „Vy im dajte jesť“ (Mk 6,37). Pápež František k tomu poznamenáva, že je potrebná spolupráca

- a) na odstránenie komplexných príčin chudoby
- b) na podporu integrálneho rozvoja chudobných
- c) ohľadom jednoduchých a každodenných prejavov solidarity voči veľmi konkrétnym trápeniam, s ktorými sa stretávame (František, 2014, s. 13 – 16; 128 – 136).

2.1 Solidarita

V termíne spoločenstva sa musí vždy myslieť na životy všetkých, čo je *solidarita*. Zároveň je „*spontánnou reakciou človeka, ktorý pokladá sociálny rozmer vlastníctva a univerzálne určenie dobier za hodnoty nadradené súkromnému vlastníctvu. Súkromné vlastníctvo dobier je zdôvodniteľné ich spravovaním a zhodnocovaním, aby lepšie slúžili spoločnému dobru; a solidaritu preto treba žiť ako rozhodnutie dať chudobnému to, čo mu prináleží.*“ Lebo naša planéta prináleží celému ľudstvu. A preto by sa bohatší mali vzdať niektorých svojich práv, aby s väčšou slobodou dali svoje dobrá k dispozícií druhým. Preto potrebujeme rásť v solidarite, ktorá umožní všetkým stať sa strojcami svojho osudu a rozvíjať sa. Pričom nehovoríme len o zabezpečení potravy všetkým, ale aj o tom, aby sa všetci tešili z blahobytu, všestranného rozvoja a dobier, ktoré sú určené všetkým na spoločné užívanie; čo znamená, že ide o radosť:

- zo vzdelania
- z prístupu k zdravotnej starostlivosti
- zo slobodnej, kreatívnej, angažovanej a solidárnej práce
- zo spravodlivej mzdy.

Žiaľ, že vďaka veľkým možnostiam konzumu a zábavy v spoločnosti sa vytvára istý druh odcudzenia. Odcudzená spoločnosť vo svojich formách usporiadania, výroby a spotreby potom sťažuje budovanie medziludskej solidarity (František, 2014, s. 136 – 143).

2.2 Sociálna spravodlivosť

Medzi naše ľudské povinnosti podľa pápeža Františka patrí, aby sme počúvali výkrik chudobných. K čomu nás osobitne povzbudzuje Sväté písmo:

- „*Blahoslavení milosrdní, lebo oni dosiahnu milosrdenstvo*“ (Mt 5, 7)
- „*Hovorte a konajte ako tí, čo majú byť súdení podľa zákona slobody! Súd bez milosrdenstva čaká totiž toho, kto nepreukázal milosrdenstvo. Ale milosrdenstvo sa vyvyšuje nad súdom*“ (Jak 2, 12 – 13)
- „*Odčíň svoje hriechy spravodlivosťou a svoje viny milosrdenstvom k bedárom; azda sa predĺži tvoja bezpečnosť*“ (Dan 4, 24)
- „*Milosrdenstvo vyslobodzuje zo smrti a očisťuje od každého hriechu*“ (Tob 12, 9)
- „*Horiaci oheň zadúša voda, tak almužna zmýva hriechy*“ (Sir 3, 33 - 34)
- „*Predovšetkým majte vytrvalú lásku jedni k druhým, lebo láska zakrýva množstvo hriechov*“ (1 Pt 4, 8).

Pápež František tvrdí, že táto biblická „*pravda prenikla hlboko do mentality cirkevných otcov a prorockým spôsobom vo forme kultúrnej alternatívy odolávala individualizmu pohanského hedonizmu.*“ Pričom pokračuje ďalej a pripomína príklad z katechézy sv. Augustína: „*Ako v prípade požiaru utekáme hľadať vodu, aby sme ho uhasili, rovnakým spôsobom ak do iskry hriechu vzbĺkne naša slama, a preto stratíme pokoj, keď sa nám naskytne príležitosť vykonať dielo milosrdenstva, radujme sa, akoby to bol prameň, ktorý sa nám ponúka na uhasenie požiaru. Je to taký jasný, priamy, jednoduchý a výrečný odkaz, že žiadna cirkevná hermeneutika ho nemá právo relativizovať. Reflexia Cirkvi nad týmito textami by nemala zahmlievať ani oslabovať ich povzbudivý význam, ale skôr napomôcť, aby sa ľudia s nimi odvážne a nadšene stotožnili.*“

Boh sa sám stal chudobným (porov. 2 Kor 8, 9), keď sa narodil prostredníctvom „áno“ chudobnej Panny Márie v malom mestečku na periférii veľkej Rímskej ríše; Spasiteľ Ježiš Kristus sa narodil v chudobnej maštaľke medzi zvieratami – ako sa to stávalo mnohým chudobným; do chrámu ho prišli predstaviť s dvoma holúbkami, čo bola obeta chudobných, ktorí si nemohli dovoliť kúpiť baránka (porov. Lk 2, 24; Lv 5, 7); vyrástol v dome jednoduchého robotníka – tesára, sv. Jozefa a sám pracoval vlastnými rukami, aby si zarábal na chlieb; keď začal hlásať Božie kráľovstvo, nasledovali ho celé zástupy vydedencov, aby sa potvrdili jeho vlastné slová: *Duch Pána je nado mnou, lebo ma pomazal, aby som hlásal evanjelium chudobným*“ (Lk 4, 18); a na inom mieste dal chudobným veľkú nádej: „*Blahoslavení chudobní, lebo vaše je Božie kráľovstvo*“ (Lk 6, 20); pri čom sa s nimi priamo stotožnil: „*Bol som hladný a dali ste mi jesť*“ a podmienil vstup do neba preukázaním milosrdenstva chudobnému (porov. Mt 25, 35n). Boh tak udeľuje chudobným svoje *prvé milosrdenstvo*, podľa sv. Jána Pavla II. V Cirkvi nás to pobáda „*zmýšľať tak ako Kristus Ježiš*“ (Flp 2, 5), ako o tom svedčí celá cirkevná tradícia podľa pápeža Benedikta XVI. zahrnutá v kristologickej viere v Boha. Preto pápež František nasledujúc odkaz svojich predchodcov a ich nauky túži po *chudobnej Cirkvi pre chudobných*. Lebo chudobní nás môžu veľa naučiť aj tým, že skrze svoje vlastné trápenia poznajú trpiaceho Krista. Preto je nevyhnutné, aby sme sa všetci nechali evanjelizovať Kristom. Bude to tzv. *nová evanjelizácia*, ktorá je pre chudobných:

- pozvaním spoznávať spásanosnú silu pôsobiacu v ich životoch

- umiestnením do centra putovania Cirkvi.
Pre nás ostatných ide o povolanie, aby sme:
- v chudobných objavili Krista
- chudobným prepožičali svoj hlas na pomoc v ich problémoch
- pre chudobných boli ich priateľmi
- počúvali chudobných
- chápali chudobných
- prijímali tajomnú múdrosť, ktorú nám chce dať Boh prostredníctvom chudobných
- ocenili chudobných v ich vlastnej добрote, s ich štýlom bytia, kultúrou a spôsobom života viery.

Lebo ak je chudobný milovaný, je považovaný za veľmi hodnotného. A preto sa chudobní musia cítiť v každom kresťanskom spoločenstve *ako doma*. Tento štýl blahozvesti evanjelia by bol najkrajším a najúčinnjším predstavením blahozvesti Božieho kráľovstva. Bez *prednostného pamätania* na chudobných by *hlásaniu evanjelia, ktoré je prvým skutkom lásky*, hrozilo, že sa mu buď

- nebude rozumieť
- zapadne do mora slov, ktorým je dnešná spoločnosť komunikácie každodenne zaplavená.

Najhoršou *diskrimináciou*, ktorou trpia chudobní je *nedostatok duchovnej pozornosti*. Totiž väčšine chudobných je vlastná otvorenosť pre vieru. Chudobní potrebujú Boha a preto nesmieme zanedbať ponuku *Jeho* priateľstva, *Jeho* požehnaní, *Jeho* slovo, *Jeho* sviatosti a možnosť napredovať v raste a dozrievaní vo viere. Preto sa prednostné pamätanie na chudobných musí prejavovať v privilegovanej a prioritnej náboženskej pozornosti. Nikto by nemal hovoriť, že nemôže byť nablízku chudobným preto, lebo sa musí viac venovať iným veciam. Toto je častá výhovorka tak v akademickej ako i podnikateľskej a profesionálnej oblasti či aj v cirkevnej sfére. Každý musí pochopiť, že nik nie je vyňatý z povinnosti starať sa o chudobných a venovať pozornosť sociálnej spravodlivosti:

- duchovnému obráteniu
- intenzite lásky k Bohu a k blížnemu
- zápalu pre spravodlivosť a mier
- evanjeliovej pozornosti voči chudobným, k samotnej chudobe.

Pápež František vo svojej apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* poprosil všetkých kresťanov, aby spoločne „*hľadali kreatívne spôsoby prijatia tejto kreatívnej ponuky*.“ (František, 2014, s. 140 – 147)

3 NAPOMÁHANIE SOLIDARITY A SOCIÁLNEJ SPRAVODLIVOSTI HOMÍLIU

Publikácia pápeža Františka *Evangelii gaudium* má päť kapitol a z nich konkrétne v tretej kapitole sa zaoberá témou hlásania evanjelia. Do pozornosti v nej pápež dáva homíliu, každodenný mediálny prejav hlásateľov evanjelia, teda mediátorov *par excellence*, ktorá vo svojej podstate musí byť vždy zameraná na vzájomnú solidaritu so všetkými.

3.1 Nebezpečenstvá Komunikácie

Človek je schopný spoločného života, čo vyjadruje jeho schopnosť:

- a) stretávať sa
- b) objasňovať sa
- c) podporovať sa navzájom
- d) byť účastnými na tomto trochu nesúrodnom prílive, ktorý sa môže premeniť na:
  - opravdivú skúsenosť bratstva
  - karavánu solidarity
  - svätú púť.

Ak by sme mohli kráčať po takto označenej ceste, bola by to:

- dobrá vec
- veľmi oživujúca
- veľmi oslobodzujúca
- vytvárajúca novú nádej.

„Vyjsť zo seba samých a pripojiť sa k druhým je prospešná vec“ - napísal pápež František.

Veľkým nebezpečenstvom pre komunikáciu je *imanencia* – sústredenie sa na seba. Preto je pre celé ľudstvo na škodu každé jedno sebecké rozhodnutie. „Mnohí sa snažia utiecť pred ľuďmi a zavrieť sa do pohodlného súkromia alebo do najužšieho okruhu svojich blízkych, čím opúšťajú realizmus sociálneho rozmeru evanjelia. Lebo tak ako by niektorí chceli Krista len čisto duchovného, bez tela a bez kríža, existujú aj pokusy viesť medziosobné vzťahy len prostredníctvom sofistikovaných zariadení, cez obrazovky a systémy, ktoré možno zapnúť a vypnúť ovládačom.“

Evanjelium Ježiša Krista nás pozýva nebať sa stretnutia a byť v neustálom blízkom vzťahu s:

- a) tvárou druhého človeka
- b) jeho fyzickou prítomnosťou, ktorá je naliehavá
- c) jeho bolesťou a požiadavkami
- d) jeho nákazlivou radosťou.

Lebo skrze vieru v Ježiša Krista sme pozvaní na *revolúciu jemnosti*, ktorá je v prežívaní autentickej viery. A tá je:

- neoddeliteľná od daru seba samého
- od príslušnosti k spoločenstvu
- od služby
- od zmierenia s druhými.

Izolovanosť je jednou z verzií *imanencie* – sústredení sa na seba a môže sa prejaviť vo falošnej autonómii, ktorá vylučuje Boha. Svoje vyjadrenie môže nájsť aj v náboženskom živote – a to v duchovnom konzumizme blízkeho chorobnému individualizmu. Mnohí ľudia dnes majú smäd po Bohu, no snažia sa ho uhasiť nezmyselnými ponukami alebo Ježišom Kristom bez tela a bez záujmu o druhého. A ak nenachádzajú v Cirkvi duchovnosť, nechávajú sa zviest' rôznymi inými ponukami (František, 2014, s. 40 – 81).

3.2 Vlastné formy ľudovej nábožnosti

Vlastné formy *ľudovej nábožnosti* vyplynuli z vtelenia kresťanskej viery do ľudovej kultúry. Preto obsahujú osobný vzťah s Bohom, Pannou Máriou či s konkrétnym svätcom. Majú telo, majú tváre a sú vhodné na udržiavanie vzťahov a nie individualistických únikov. *Duchovnosť blahobytu* bez spoločenstva s *teológiou prosperity* bez bratských záväzkov alebo so subjektívnymi skúsenosťami bez tváre sa redukujú len na vnútorné prežívanie zahľadené do seba. Vyskytuje sa len v niektorých oblastiach našich spoločností. Pre veriaceho človeka je veľmi dôležité zaujímať sa o druhých. Riešenie situácie preto nikdy nespočíva v úteku od osobného a angažovaného vzťahu s Bohom, ale jediná správna cesta spočíva v stretávaní sa s druhými a v objavovaní Ježišovej tváre v druhých ľuďoch. A to v:

- ich hlase
- ich prosbách
- ich utrpení.

Aj keď:

- skusujeme nespravodlivé útoky
- skusujeme nevďačnosť
- by nás unavovala snaha rozhodovať sa pre bratstvo.

To je skutočný spôsob nadväzovania vzťahov s druhými, ktorý nás uzdravuje namiesto toho, aby nám škodil, lebo dokáže:

- vnímať veľkosť svojho bližného
- spoznať Boha v každom človeku
- znášať ťažkosti spoločného života
- spoliehať sa na lásku svojho Boha
- otvárať svoje srdce Božej láske
- hľadať šťastie druhých podľa vzoru dobrého Otca.

Preto s dôrazom napísal pápež František: „*Nenechajme si ukradnúť spoločenstvo!*“ Lebo celý Ježišov život sa prihovára nášmu osobnému životu. A vždy, keď Ježiša znovu objavíme, zistíme, že aj toto potrebujú ľudia okolo nás (František, 2014, 82 – 99).

3.3 Neformálne misijné hlásanie

Pápež František vo svojom dokumente *Evangelii gaudium* cituje svojho predchodcu pápeža Benedikta XVI. (2005 – 2013), ktorý pri otvorení XIII. Synody biskupov, 8. októbra 2012, povedal: „*Je vždy dôležité vedieť, že prvé slovo, skutočná iniciatíva, opravdivá činnosť vychádza od Boha a len prostredníctvom zapojenia sa do tejto Božej iniciatívy a ju prosiac môžeme sa aj my - s ním a v ňom – stať hlásateľmi evanjelia.*“ Lebo spása, ktorú hlása Cirkev, je pre všetkých. Pán Ježiš nechcel, aby apoštoli vytvorili nejakú exkluzívnu či elitnú skupinu. Ved' preto povedal: „*Chod'te teda, učte všetky národy*“ (Mt 28, 19). Preto sú potešiteľné slová pápeža Františka, ktoré vyjadril: „*Rád by som povedal tým, ktorí sú ustráchaní alebo ľahostajní: Pán povoláva aj teba, aby si bol súčasťou jeho ľudu, a robí to s veľkou úctou a láskou!*“ (František, 2014, 82 – 99). Čo znamená, že všetci máme hlásať uprostred ľudstva Božiu spásu a prinášať povzbudzujúce odpovede plné nádeje a novej sily do ďalšieho putovania k miestu nezištného milosrdenstva, kde sa všetci musia cítiť prijatí

a milovaní.¹ Tam nájdú odpustenie a povzbudenie žiť podľa dobrého vzoru evanjelia. K tomu sme pozvaní už pri krste, vďaka ktorému sa každý člen Božieho ľudu stáva *učenikom misionárom*. Preto už nehovoríme, že sme *učenici a misionári*, ale *učenici misionári*. A nech už máme akúkoľvek úlohu v Cirkvi a stojíme na akomkoľvek stupni poznania svojej viery, sme *aktívnymi protagonistami evanjelizácie*. Ak by sme o tom neboli presvedčení, pozrime sa na prvých učeníkov, ktorí hneď ako spoznali Ježišovu tvár, išli a hlásali plní radosti: „*Našli sme Mesiáša*“ (Jn 1, 41). A Samaritánka sa hneď po stretnutí s Ježišom stala misionárkou, lebo mnohí Samaritáni uverili v Ježiša „*pre slovo ženy*“ (Jn 4, 39). Sv. Pavol zase od svojho stretnutia s Ježišom Kristom „*hneď v synagóge*“ hlásal „*Ježiša, že je Božím Synom*“ (Sk 9, 20). Ako hlásatelia evanjelia sme všetci povolani, aby sme neustále rástli, a preto sa snažme o to, aby sme:

- mali lepšiu formáciu,
- sa prehĺbili v láske,
- jasnejšie vydávali svedectvo o evanjeliu,

že by sme našli spôsob hlásania Ježiša zodpovedajúci našej situácii v ponuke jasného svedectva Pánovej zachraňujúcej lásky.

„*Ak Cirkev túži zažiť hlbokú misijnú obnovu, je tu jedna forma*“ hlásania, „*ktorá sa nás všetkých týka ako každodenná úloha. Je to sprostredkovanie evanjelia osobám, s ktorými sa:*

- *stýkame,*
- *najbližším,*
- *ako aj neznámym.*

Je to neformálne“ hlásanie, „*ktoré možno uskutočniť počas rozhovoru;*“ hlásanie, „*aké robí misionár, keď príde k niekomu na návštevu. Byť učenikom znamená byť stále pripravený prinášať druhým Ježišovu lásku – a to a môže uskutočniť:*

- *na akomkoľvek mieste,*
- *na ceste,*
- *na námestí,*
- *v práci,*
- *na ulici.*“

V dôsledku osobnostného rastu veriacich si pracovníci na poli pastorácie: vysvätení služobníci – kňazi ale aj rehoľníci a laici musia uvedomiť svoju nezastupiteľnú úlohu osobného sprevádzania: s rozvahou, schopnosťou a umením chápať a čakať, počúvať Ducha, aby sa s úctou a súcitom povzbudzovali k dozrievaniu v kresťanskom živote. Preto Cirkev potrebuje pohľad blízkosti, aby sa vždy mohla zastaviť pri druhom, keď to potrebuje. No nikdy nemá ísť len o akúsi terapiu, ktorá by podporovala uzavretie do vlastnej imanencie, čím by prestalo putovanie s Kristom smerom k Otcovi, kde dosahujeme skutočnú slobodu. Z toho vyplýva určitá potreba pedagogiky evanjelia, ktorá nám radí poukázať aj na objektívnu zlobu hriechu (porov. Mt 18, 15), avšak bez toho aby sme súdili zodpovednosť a mieru zavinenia

¹ Biskupské heslo pápeža Františka: *Miserando atque eligendo*: In:

<http://w2.vatican.va/content/francesco/it/biography/documents/papa-francesco-biografia-bergoglio.html>

Povolany a zachráneny Milosrdnstvom. In: PIGOZZI, C. – MADELIN, H.: *Takto koná on: Pápež František*. Bratislava: Remedium, 2014, 201 s. ISBN 978 – 80 – 89230 – 70 – 9.

Biskupské heslo trnavského arcibiskupa Mons. Róberta Bezáka: *Imple nos misericordia – Zahrň nás milosrdnstvom*. In: <http://www.abu.sk/arcidieceza/historia-trnavskych-biskupov/>

človeka (porov. *Mt* 7, 1; *Lk* 6, 37). Príkladom duchovného sprevádzania a formácie v rámci apoštolskej činnosti je vzťah Pavla s Timotejom a Títom (porov. Tít 1, 5; porov. 1 Tim 1, 3 – 5). Tento spôsob nie je dotieravým sprevádzaním ba ani izolovanou sebarealizáciou, ale *učeníci misionári* sprevádzajú *učenikov misionárov* s pomocou Božieho slova (František, 2014, s. 128 – 178).

3.4 Homília podľa pápeža Františka

Božím slovom sa musí živiť každá:

- homília
- evanjelizácia (počúva ho, medituje o ňom, žije ho, oslavuje ho a vydáva o ňom svedectvo; Božie slovo je prameňom evanjelizácie)
- cirkevná aktivita (Božie slovo je ich srdcom)
- katechéza (Božie slovo ju radikálne zúrodňuje).

Hlásanie je vždy pokorné, slušné a úctivé. Ten, kto ho hlása vie, že poslanstvo ktoré sa hlása nás vždy presahuje.

- Začína sa osobným *dialógom*, v ktorom sa vyjadria a tlmočia vlastné radosti, nádeje a starosti o svojich blízkych, ako aj o mnohé ďalšie veci ukryté v srdci.
- Potom sa *ohlási Slovo*, naratívny spôsobom alebo čítaním Svätého písma, „*vždy však pamätajúc na základné poslanstvo hlásania: osobná láska Boha, ktorý sa stal človekom, obetovala seba samu za nás a stále živá nám ponúka svoju spásu i svoje priateľstvo*“.

Niekedy je hlásanie vyjadrené:

- priamym spôsobom
- inokedy zase prostredníctvom osobného svedectva
- rozprávaním
- gestom
- formou, ktorú vzbudí Duch Svätý v konkrétnej situácii.

Ak sú na to podmienky a zdá sa to rozumné, je dobré ak učeník misionár ukončí stretnutie krátkou modlitbou dotýkajúcou sa starostí, ktoré sa vložili do Božích rúk. Lebo vtedy sa spozná, že Božie slovo sa reálne prihovára jej existencii. Je dôležité pripomenúť, že evanjeliové hlásanie sa odovzdáva prostredníctvom toľkých rozličných foriem a nespočetných gest a znakov, ktorých spoločným subjektom je Boží ľud a vyjadrujú absolútne nemeniteľný obsah (František, 2014, 99 – 105).

V spoločnej knihe francúzskej novinárky Caroline Pigozzi a jezuitu Henriho Madelina sa v prvej časti v piatej kapitole pod názvom *Pápež politik a sprostredkovateľ* píše, že homílie pápeža Františka sú vo všeobecnosti zostavené z troch častí, ako to svojho času robil vo svojich príhovoroch aj generál de Gaulle. Pápež František, tvrdia autori publikácie, pozná moc gesta i svojho slova, a preto komunikuje zásadne ústne. Priehľadnosť jeho homílií je v tom, že sa dotýka súčasných tém. Jeho očisťujúca osobnosť je v spôsobe, ako sa vie priblížiť k druhým. Čím vytvára Katolíckej cirkvi a pápežstvu univerzálny prúd sympatií a pozornosti (Pigozzi – Madelin, 2014, s.73 – 87).²

² Porov. PIGOZZI, C. – MADELIN, H.: *Takto koná on: Pápež František*, s. 73 – 87. Bratislava: Remedium, 2014, 201 s. ISBN 978 – 80 – 89230 – 70 – 9.

O štruktúre homílie publikoval švajčiarsky autor Guido Schüepf v publikácii *Handbuch zur predigt* v roku 1982.³ Osem bodovým označením sa jej na Morave priblížil biskup Josef Hrdlička v roku 1991.⁴ Na Slovensku sa vyučuje šesťbodová štruktúra homílie podľa Jozefa Vrableca, ktorú publikoval v rokoch 1984 – 1985 ako predhovor k svojim slovenským homíliám vydaných v Ríme zásluhou svojho brata Štefana, neskoršieho pomocného biskupa v Trnave. Komplexne a knižne ju Jozef Vrablec vydal až v roku 2001 v spolupráci so svojim žiakom Antonom Fabianom.⁵ Štvorbodové homílie odporúčali na Slovensku Faith, Foltýnovský a Korec pred uvedením Druhého vatikánskeho koncilu. Trojbodovú štruktúru dnes preferujeme predovšetkým v didaskáliach, ktoré je potrebné používať pri bohoslužbách mimo nedele a prikázaných sviatkov po prečítaní Božieho slova či evanjelia.⁶

Hlásanie v rámci liturgie sprostredkúva milosti, ktoré rozdáva Kristus. Hlásanie smeruje celé zhromaždenie, ako aj samotného hlásateľa, na spoločenstvo s Kristom v Eucharistii, ktoré mení celý život. A preto slovo hlásateľa nesmie zaberať príliš veľa miesta, aby Pán mohol zažiť viac než len jeho služobník.⁷ Preto veľký pozor, aby sa pochvala nezmenila na samolúbosť: Nie ja, ale On musí vo mne rásť – len jemu patrí všetka česť a chvála; všetko mám len vďaka darom, ktoré mi dal Pán Boh.

Homília je podľa pápeža Františka:

- meradlom na hodnotenie blízkosti pastiera a jeho schopností stretávať sa so svojim ľudom
- intenzívnou a radostnou skúsenosťou Ducha Svätého
- potešujúcim stretnutím so slovom, prameňom neustálej obnovy a rastu liturgické hlásanie Božieho slova, najmä v súvislosti s eucharistickým zhromaždením
- najvyšším momentom dialógu medzi Bohom a jeho ľudom, ktorý predchádza sviatostnému prijímaniu
- dialógom, v ktorom sa hlásajú zázračné udalosti spásy a súvisle sa predkladajú požiadavky zmluvy
- pokračovaním v dialógu medzi Pánom a jeho ľudom.

Veriaci - poslucháči homílii - prikladajú veľkú dôležitosť a tak ako i tí, ktorí prijali sv. kňazstva, trpia – neraz kňazi trpia, že musia hlásať Božie slovo homíliou a veriaci trpia spolu s nimi, že musia ich počúvať; je veľmi smutné, že je to tak. A preto obnovme, vyzýva pápež František, našu dôveru v hlásanie, „**založenú na presvedčení, že sám Boh sa túži priblížiť k ľuďom prostredníctvom**“ hlásateľa „**a prejavuje svoju moc skrze ľudské slovo.**“ Svedčí o tom Sväté písmo:

---

³ Porov. SCHÜEPP, G.: *Handbuch zur predigt*. Zürich – Einsiedeln – Köln: Benziger 1982, 496 s. ISBN 3 – 545 – 21036 – 7.

⁴ Porov. HRDLIČKA, J.: *Stručná homiletika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1991.

⁵ Porov. VRABLEC, J. – FABIAN, A.: *Homiletika I. – II. Základná a materiálna*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001, 433 s. ISBN 80 – 7162 – 339 – 3.

⁶ Porov. ZEMKO, P.: *Základná homiletika a homílie na rok A*. Trnava: Ivona Matúšová, 2012, 216 s. ISBN 978 – 80 – 89413 – 19 – 5.

⁷ Porov. FRANTIŠEK: *Evangelií gaudium. O ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete*, 138.

- sv. Pavol hovorí o potrebe hlásania, pretože sám Pán sa chce priblížiť k druhým aj prostredníctvom nášho slova: (*Rim 10, 14 – 17*)
- apoštolov ustanovil sám Pán Ježiš hlásať evanjelium: (*Mk 3, 14*)
- prostredníctvom ich slova pritiahli do lona Cirkvi všetky národy: (*Mk 16, 15 – 20*);
- a oni dobre vedeli, že „*nie seba hlásame, ale Ježiša Krista, Pána; my sme len vaši služobníci pre Ježiša*“ (*2 Kor 4, 5*).

„*Homília nemôže byť zábavným divadlom a nezodpovedá logike mediálnych vstupov.*“ Homília dáva zmysel a zápal sláveniu. Je to zvláštny žáner homiletiky. Homília „*nie je natoľko chvíľou meditácie a katechézy.*“ A treba sa vyhnúť tomu, „*aby pripomínala konferenciu či prednášku.*“ Preto je vrcholne nesprávne

- konať cvičné homílie počas bohoslužieb
- používať počas homílie, ktorá je vždy v rámci posvätnej liturgie, akékoľvek prostriedky mediálnej komunikácie: mobil, smartfón, telefón, tablet, počítač, či projektor, meotar a premietanie prezentácií na plátno alebo ani akékoľvek video či DVD projekciu
- alebo prípadne si zamieňať homíliu so školskou katechézou, kde predovšetkým môžeme použiť množstvo názorných prostriedkov!

Homília ako jedna z devätnástich foriem hlásania Božieho slova v rámci liturgického slávenia musí byť stručná. Hlásateľ môže byť schopný udržať pozornosť poslucháča aj hodinu, ale v takom prípade sa jeho slová stanú dôležitejšími ako samo slávenie tajomstva viery. Ak sa príliš predlžuje homília, ohrozuje to dve vlastnosti liturgického slávenia a naruší sa:

- harmónia medzi bohoslužbu slova a bohoslužbu tela
- rytmus.

Totíž ak je hlásanie Božieho slova homíliou v kontexte liturgie, tak je potom súčasťou obety ponúkanej Nebeskému otcovi a zároveň sprostredkovaním milosti, ktorú Kristus rozdáva v rámci slávenia. Preto si ten istý kontext vyžaduje, aby hlásanie nasmerovalo celé zhromaždenie ako i samotného hlásateľa na spoločenstvo s Kristom v Eucharistii, ktoré mení život tak poslucháčov ako i hlásateľa. A preto je potrebné, aby slovo hlásateľa nezaberalo príliš veľa miesta a zažiaril mohol viac Pán Ježiš ako jeho služobník.

Spolu s pápežom Františkom určite obdivujeme spôsob dialógu nášho Pána so svojim ľudom. Jeho tajomstvo spočíva v pohľade Ježiša na ľud. Ide o láskavý pohľad, ktorý nepozera na slabosti a pády ľudí, a preto mu adresuje slová: „*Neboj sa maličké stádo, lebo vášmu Otcovi sa zapáčilo dať vám kráľovstvo*“ (*Lk 12, 32*). Ježiš bol hlásateľom v tomto duchu. A v tomto duchu *Ho* musí napodobňovať aj každý jeden hlásateľ evanjelia: Musí sa nám páčiť viesť dialóg s Božím ľudom. A našich poslucháčov musíme ako *On* nadchýnať vysokým a náročným učením evanjelia. Preto musíme poznať srdce svojho spoločenstva a zistiť:

- Kde sa nachádza živá a horlivá túžba po Bohu?
- Prečo sa zastavil láskyplný dialóg s Bohom?
- Prečo nedokáže prinášať ovocie?

Boží ľud vďaka neprestajnej činnosti, ktorú v ňom koná Duch Svätý, evanjelizuje aj seba samého. Z čoho vyplýva, že Boží ľud je ako *matka*, ktorá vo vedomí dôvery hovorí so svojim *synom*. To, čo učí *matka, syn* vie, že je to pre jeho dobro, lebo:

- vie, že *matka* ho miluje
- dobrá *matka* vie rozoznať všetko, čo Boh vložil do jej syna
- *matka* načúva jeho starostiam
- *matka* sa učí od neho.

Takýto duch lásky, ktorý vládne v rodine, vedie *matku*, ako aj jej *syna* k vzájomnému dialógu,

- v ktorých sa učí aj vyučuje
- v ktorých sa napomína
- v ktorých sa vyjadruje ocenenie za dobré veci.

A toto sa deje aj v homílii. Duch Svätý dáva inšpiráciu hlásateľovi ako treba počúvať vieru ľudu, ale aj ako ju treba hlásať: „*Viera je z hlásania*“ (Rim 10, 17). Homília tak nachádza „*v srdci ľudovej kultúry prameň živej vody – jednak pre to, čo treba povedať, ako aj pre objavenie správneho spôsobu, ako to povedať. Ako sa nám všetkým páči, keď sa rozpráva v našom materinskom jazyku, tak aj vo viere sa nám páči, ak sa nám*“ hlásateľ „*prihovára v duchu našej materinskej kultúry a v duchu materinského nárečia* (porov. 2 Mach 7, 21.27), *lebo naše srdce je vtedy lepšie pripravené počúvať. Tento jazyk je naladený tak, že sprostredkúva*

- *odvahu,*
- *povzbudenie,*
- *silu*
- *a entuziazmus.*“

Dialóg je omnoho viac než len komunikácia o nejakej pravde. Uskutočňuje sa pre radosť z rozprávania a pre dobro odovzdávané prostredníctvom slov. Je to dobro, ktoré spočíva vo vzájomnom dobrovoľnom darovaní sa v dialógu. Hlásanie v čisto moralistickom alebo doktrínálnom duchu, prípadne také, ktoré sa premieňa na lektúru či exegézu, umenšuje komunikáciu medzi srdcami, ku ktorej má dochádzať v homílii a ktorá má mať takmer sviatostný charakter: „*Viera je z hlásania a hlásanie skrze Kristovo slovo*“ (Rim 10, 17). Lebo v homílii je pravda sprevádzaná krásou a dobrom. Nejde o abstraktné pravdy alebo studené sylogizmy, pretože v homílii sa komunikuje aj prostredníctvom obrazov, ktoré Pán používa na podporu konania dobra. Preto pamäť veriaceho Božieho ľudu by mala byť ako pamäť Panny Márie naplnená Božími zázrakmi. Máriino srdce cíti, že každé slovo Svätého písma je predovšetkým darom, a to skôr než požiadavkou. Úlohou hlásateľa je teda zjednotiť srdcia, ktoré sa navzájom milujú: je to srdce nášho Pána a srdce jeho ľudu. Pre hlásateľa je to náročná ale pritom krásna úloha. Počas homílie srdcia veriacich sú v tichu a nechávajú hovoriť *Jeho*. Napriek tomu, že sa môžu rozprávať tisíckami priamych spôsobov a to bez sprostredkovateľa, pri homílii obe strany chcú, aby sa niekto stal nástrojom a vyjadril pocity takým spôsobom, že by sa každý mohol rozhodnúť, ako bude pokračovať v rozhovore. Slovo je podstatným spôsobom sprostredkujúce a vyžaduje si nie len dvoch navzájom komunikujúcich sa, ale aj jedného hlásateľa, ktorý Slovo v celku predstaví, pričom je hlásateľ presvedčený, že „*nie seba hlásame, ale Ježiša Krista, Pána; my sme len vaši služobníci pre Ježiša*“ (2Kor 4,5). Hlásateľ evanjelia teda musí hovoriť srdcom, čo znamená udržiavať Slovo v horlivosti a vo svetle celistvosti Zjavenia a putovania. Zároveň musí hlásateľ dokázať, že náš ľud cíti akoby uprostred dvoch objatí: jedným je krstné objatie, ktoré nás povzbudzuje túžiť po tom druhom - novom objatí milosrdného Otca, ktorý nás čaká v sláve. A to je náročná, ale zároveň krásna úloha hlásateľa. Vo formálnej homiletike tomu hovoríme, že ide o tzv. *virtuálny dialóg*.

3.5 Homília svojou štruktúrou prehlbuje kerygmu

Evanjelizácia sa snaží brať vážne každú osobu a takisto aj plán, ktorý s ňou má Boh. Aby mohol každý naplno povedať: „*Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus*“ (Gal 2, 20). Ide tu o zachovávanie toho, čo nám prikázal Pán a našu odpoveď na Jeho lásku a rast v nej (porov. 1 Sol 3, 12). Pápež František tu predkladá smernice na vzácnu službu, ktorej sa každý týždeň musí privilegovaným spôsobom:

- venovať dlhší čas na štúdium, modlitbu, zamyslenie a pastoračnú kreativitu, aj keby zostalo menej času na iné povinnosti (hlásateľ, ktorý sa nepripravuje nie je duchovným, je nepoctivý a nezodpovedný k darom, ktoré dostal)
- dôverovať Duchu Svätému a ponúknuť sa mu ako nástroj (porov. Rim 12, 1).

Následne hlásateľ:

- pomodlí sa k Duchu Svätému
- venuje pozornosť biblickému textu, ktorý sa musí stať základom hlásania – ide o duchovné čítanie, *lectio Divina*; prejavuje tým úctu k pravde a s pokornou úctou spoznáva Božie slovo a vyjadruje nad ním svoj plný obdiv; venuje mu maximálnu pozornosť a posvätnú bázeň; s trepezlivosťou mu venuje svoj čas, odloží nabok všetky starosti, prejavuje mu záujem, nezištné nasadenie a lásku s postojom učeníka: „*Hovor, Pane, tvoj sluha počúva*“ (1 Sam 3, 9)
- musí rozpoznať myšlienku a efekt posvätného textu, ktorý je potrebné vložiť do súvisu s učením celej Biblie, ktoré sa odovzdáva prostredníctvom Cirkvi: ak text poskytuje útechu, nemá byť použitý na zdôraznenie nápravy chýb; ak ide o napomenutie, nemal by sa použiť na vyučovanie doktríny; ak má naučiť niečo o Bohu, nemá byť použitý na vysvetľovanie odlišných teologických myšlienok; ak má motivovať chválu či misionársky zápal, nepoužime ho na to, aby sme rozprávali o najnovších správach, lebo nudná a neefektívna homília je dôsledkom neschopnosti sprostredkovať vlastnú silu hlásaného textu;
- každý deň a každú nedeľu obnovuje svoju horlivosť v príprave na homíliu; skúma sa, či rastie v láske k Slovu, ktoré hlásame, lebo stupeň svätosti hlásateľa vplýva na hlásanie Slova – podľa sv. Jána Pavla II. z Pastore dabo vobis, 26;
- si uvedomuje svoju biedu, no vždy túži nasadiť svoje sily ako sv. Peter: „*Striebro a zlato nemám, ale čo mám, to ti dám*“ (Sk 3, 6); Pán mu vnuká slová; svojim posolstvom ho chce preniknúť;
- načúva ľudu – čo im má povedať a čo potrebujú počuť: objavuje ich túžby, bohatstvá i nedostatky, problémy, spôsob ich modlitby, životný a svetový názor; berie ohľad na ľud, na ktorý sa obracia; používa jeho jazyk a symboly – čo je hlboko náboženský a pastoračný postoj; necháva zaznievať Božie volanie pre veriaceho;
- použije bežnú ľudskú skúsenosť; radosť zo stretnutia; sklamanie; strach zo samoty; súcitiť s bolesťou druhých; neistotu ohľadom budúcnosti; starosť o drahú osobu; neodpovedá na otázky, ktoré si nikto nekladie; neponúka správy z aktuálneho diania;

- dbá o správny spôsob hlásania, čo je hlboký duchovný postoj - neupozorňuje na seba: *Neplytvaj mnohými slovami... sotvačo povedz vo svojej veci!*“ (Sir 32, 6 n.) využíva obrazy, používa príklady, ako potvrdzuje pápež František svojou osobnou skúsenosťou, ktorú mu odovzdal starý učiteľ: Dobrá homília musí obsahovať myšlienku, pocit a obraz; jeho slovo nech je podľa odporúčania bl. Pavla VI. prosté, jednoduché, jasné, priame a primerané – nepoužíva vlastný teologický jazyk, ktorí však nepatrí do reči ľudu;
- používa pozitívny jazyk, ktorý ponúka nádej, smeruje do budúcnosti a nerobí z poslucháčov väzňov negativity, a preto sa nesťažuje, nelamentuje, nekritizuje, nedáva výčitky poslucháčom;
- sa snaží, aby jeho homília mala jednotnú tému, jasný poriadok a logické prepojenie medzi jednotlivými vetami
- hľadá spôsoby v rámci vzájomného stretávania s ostatnými kňazmi, diakonmi a laikmi, aby hlásanie bolo prítiahlivejšie.

V homílii treba ísť na jednej strane od myšlienky k skutočnosti, zhodnotiť cirkevné dejiny ako dejiny spásy a pamätať na svätých, čo dokázali inkulturovať evanjelium do života našich národov. Na druhej strane je potrebné uvádzať Slovo do praxe, uskutočňovať dielo spravodlivosti a lásky. Inak by sme stávali na piesku, Slovo by neprinášalo ovocie. Nesmieme ani upadnúť do všedných malicherností, lebo by sme sa podľa pápeža Františka stali prispôsobivými pasažiermi z posledného vagóna, ktorí obdivujú ohňostroje cudzieho sveta s otvorenými ústami a naprogramovaným potleskom. Ani sa nesmieme stať folklórnym múzeom eremitov naviazaných na jedno miesto a odsúdených na opakovanie stále tých istých vecí. Ani sa nesnažme byť posadnutými limitovanými detailnými otázkami, ale nech predsavzatie v homílii rozširuje perspektívu, že by sme spoznali väčšie dobro, ktoré prinesie ovocie nám všetkým. Nesmie nám ísť o guľu, ktorá sa vo svojich súčastiach predstavuje bez rozdielov – každý bod je rovnako vzdialený od centra. Naším modelom je skôr mnohosten, predstavujúci spojenie všetkých zachovávajúc si svoju originalitu. Patria sem chudobní so svojou kultúrou, plánni a potenciálom; osoby, ktoré možno kritizovať za ich chyby, lebo nemajú čo stratiť; národ, ktorý si uchováva svoju osobitosť; spoločnosť, kde sa snažia o spoločné dobro; kresťania s integritou evanjelia zahŕňajúce všetkých: profesorov, robotníkov, podnikateľov, umelcov - jednoducho všetkých, píše pápež František.

ZÁVER

Sv. Ján Pavol II. zdôrazňoval, že každý biskup spolu s presbytermi a diakonmi sa stará o Boží ľud podľa vzoru Boha Otca v zmysle slov sv. Ignáca uvedomujúc si, že hlásanie „*Krista má vždy prvé miesto.*“ Zvlášť aby bol „*v nových areopágoch a pri odovzdávaní viery*“ dostatočný „*úžitok z daru hlásaného slova.*“ Preto od každého hlásateľa očakáva:

- svätosť života
- pravovernosť a presvedčivé podanie
- svedectvo a príklad skutočného života viery
- nasledovať príklad sv. Pavla.

Aby tomu tak bolo, jeho nástupca Benedikt XVI. vo svojej posynodálnej apoštolskej exhortácii *Sacramentum caritatis* z 22. februára 2007 žiada, aby sme zlepšili kvalitu svojej homílie:

- a) pozornou prípravou
  - že by vychádzala zo Svätého písma
  - že by sa prečítané Božie slovo postavilo do úzkeho vzťahu so sviatostným slávením a so životom spoločenstva, čím sa skutočne stane oporou života Cirkvi
- b) zacielením na katechetický a exhortatívny charakter
- c) vyhýbaním sa v matérii všeobecnosti a vo forme abstrakcii vzhľadom na trojročný cyklus nedeľného lekcionára múdro predostreli tematické homílie podľa učenia Magistéria v štyroch stĺpoch *Katechizmu katolíckej cirkvi* a *Kompendia* (vyznanie viery, slávenie kresťanského tajomstva, život v Kristovi a kresťanská modlitba) (Benedikt XVI, 2007, s. 59 – 60).

Na kvalitu sa zameriava aj pápež František vo svojej exhortácii *Evangelii gaudium* a dúfa, že sa budeme chrániť chýb, ktoré sme konkrétne opísali v druhej a tretej kapitole našej práce. Naša práca splnila svoj cieľ a priniesla ciele tak pre teóriu ako i pre prax. Lebo ako vysvitá z textov pápeža Františka, ktoré podporujú aj ostatné vyjadrenia jeho predchodchov – zvlášť tých posledných: sv. Jána Pavla II. ako i emeritného pápeža Benedikta XVI. – komunikácia s Božím slovom si vyžaduje úplný návrat k podstate, ktorou je kerygma teda posolstvo Ježiša Krista predostreté nám skrze učenia apoštolov. Len tak sa nám podarí naplniť našu absolútne prioritnú prozreteľnostnú úlohu. Preto má táto naša práca veľký význam tak pre teóriu ako i prax. Ako napísal pápež František: Nemôžeme sa uspokojiť s teológiou vytváranou iba od stola, ale má nám ísť o dialóg so svetom kultúry, inými vedami a ľudskými skúsenosťami zameraný na vedenie nového rozhovoru o dôveryhodnosti. Je to nová apologetika, ktorá pomôže vytvoriť solidaritu so všetkými.

Neuspokojujme sa s priemerom, ale dajme si v odporúčaníach a návrhoch pre prax úlohu, že musíme stále rásť! A k tomu je potrebné zoznamovať sa s podnetnými myšlienkami a prenášať ich do praxe s tým, že si nesmieme zvyknúť na svoj vlastný jazyk, kedy si myslíme, že všetci tomu, čo hovoríme, rozumejú. Ba práve naopak, ak my chceme komunikovať s druhými, najskôr ich musíme počúvať, s nimi žiť a ochotne im venovať svoju pozornosť, aby naša reč bola jasná a zrozumiteľná. K tomu je potrebné pravidelné vzájomné stretávanie sa, aby sme hľadali spôsoby, že by naša komunikácia bola prítiahlivejšia. A to bude aj vtedy, keď sa budeme usilovať byť pozitívni. Naša reč nech nehovorí predovšetkým to, čo sa nesmie, ale nech predkladáme to, čo môžeme urobiť lepšie.

V každom prípade sa snažme ukázať pozitívnu hodnotu nádeje, ktorá priťahuje a nezastavuje sa pri sťažovaní, lamentovaní, kritizovaní, výčitkách a neurobí z nás väzňov negativity.

Takto to má rovnako platiť pre všetkých biskupov, presbyterov, diakonov, zasvätené osoby ale i ostatných laikov, aby sme mohli osobne druhých sprevádzať v zdravom rytme blízkosti a s pohľadom plným súcitu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

AMBROSIO, G. et al. 1996. *L' Omelia: un messaggio a rischio*. Padova: Messaggero, Abazie di santa Giustina, 1996. 191 s. ISBN 88 – 250 – 0573 – 3.

ANDOKOVÁ, M. 2013. *Rečnicke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*. Bratislava: Iris, 2013. 265 s. ISBN 978 – 80 – 8153 – 000 – 5.

Apoštolský list motu proprio najvyššieho veľkňaza Benedikta XVI. Intima Ecclesiae natura – O službe lásky. 2013. In: *Pápežské dokumenty*, 90.zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – VOJTECH, spol. s r.o., 2013. 35 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 977 – 1.

BALLARDINI, B. 2014. *Pápež František. Sila osobnosti alebo moc marketingu?* Bratislava: Don Bosco, 2014. 130 s. ISBN 978 – 80 – 8074 – 300 – 0.

BENEDIKT XVI. 2007. Sacramentum caritatis. In: *Pápežské dokumenty*, 68.zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r.o., 2007. 126 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 659 – 6.

BENEDIKT XVI. 2009. Caritas in veritate. O integrálnom ľudskom rozvoji v láske a v pravde. In: *Pápežské dokumenty*, 78.zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r.o., 2009. 118 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 786 – 9.

BENEDIKT XVI. 2011. Porta fidei. In: *Pápežské dokumenty*, 85.zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r.o., 2011. 21 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 889 – 7.

BENEDIKT XVI. 2006. Deus caritas est. O kresťanskej láske. In: *Pápežské dokumenty*, 61.zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r.o., 2006. 62 s. ISBN 80 – 716 – 594 – 9.

BISCONTIN, CH. 2001. *Predicare oggi: percé e come*. Brescia: Queriniana, 2001. 288 s. ISBN 88 – 399 – 2164 – 8.

BISKUPSKÁ SYNODA. 2009. Posolstvo Božiemu ľudu na záver biskupskej synody o Božom slove. In: *Dokumenty Svätej Stolice*, 66.zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – VOJTECH, spol. s r.o., 2009. s. 254. ISBN 978 – 80 – 7162 – 751 – 7.

Biskupské heslo pápeža Františka: Miserando atque eligendo: Dostupné na internete: <http://w2.vatican.va/content/francesco/it/biography/documents/papa-francesco-biografia-bergoglio.html> *Povolaný a zachránený Milosrdenstvom*. In: PIGOZZI, C. – MADELIN, H.

2014. *Takto koná on: Pápež František*. Bratislava: Remedium, 2014. 201 s. ISBN 978 – 80 – 89230 – 70 – 9.
- Biskupské heslo trnavského arcibiskupa Mons. Róberta Bezáka: Imple nos misericordia – Zahŕň nás milosrdenstvom. Dostupné na internete: <http://www.abu.sk/arcidieceza/historia-trnavskych-biskupov/>
- ČERNÁ, J. 2015. Religiózný turizmus v kontexte lokálneho rozvoja. In: *Via socialis*, ISSN 1339 – 892 X, roč. I, č. 2/2015, s. 24 – 36.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I*. 1993. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1993. 342 s.
- Dokumenty sociálnej náuky Cirkvi*. 2007. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007. 597 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 694 – 7.
- FABIAN, A. 1996. Niektoré aspekty teológie ohlasovania. In: *Duchovný pastier, revue pre teológiu a duchovný život.*, roč. LXXVII, č. 8, október 1996, s. 364 – 366; č. 9, november 1996. s. 403 – 406. ISSN 0139 – 861X.
- FRANTIŠEK. 2014. Evangelii gaudium. O ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete. In: *Pápežské dokumenty, 93.zväzok*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – VOJTECH, spol. s r. o., 2014. 202 s. ISBN 978 – 80 – 8161 – 044 – 8.
- FRANTIŠEK. 2015. Laudato si'. O starostlivosti o náš spoločný domov. In: *Pápežské dokumenty, 97.zväzok*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – VOJTECH, spol. s r. o., 2015. 147 s. ISBN 978 – 80 – 8161 – 180 – 3.
- HERDICS, G. – SÁNDOR, A. 2015. *Felnőttképzéss*. Budapest: Szent Gellért Kiadó és Nyomda, 2015. 112 s. ISBN 978 – 963 – 696 – 601 - 0.
- HERIBAN, L. 1998. *Príručný lexikón biblických vied*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 1998. ISBN 80 – 8893 – 307 – 2.
- HERIBAN, L. 1997. Apoštol Pavol – ohlasovateľ Evanjelia. In: *Duchovný pastier, revue pre teológiu a duchovný život*. ISSN 0139 – 861X, roč. LXXVIII, č. 6, jún 1997, s. 269 – 278.
- HRDLIČKA, J. 1991. *Stručná homiletika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1991.
- JÁN PAVOL II. 1991. Eucharistia je Božím slovom. In: *Liturgia, časopis pre liturgickú Obnovu*. ISSN 1210 – 0676, roč. I, č. 4/ 1991, s. 253.
- JÁN PAVOL II. 1997. Redemptoris missio. O trvalej platnosti misionárskeho poslania Cirkvi. In: *Pápežské dokumenty, 19.zväzok*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1997. 146 s. ISBN 80 – 7162 – 204 – 4.
- JÁN PAVOL II. 2001. Novo millennio ineunte. In: *Pápežské dokumenty, 41.zväzok*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001. 86 s. ISBN 80 – 7162 – 345 – 8.

- JÁN PAVOL II. 2004. *Mane nobiscum Domine*. In: *Pápežské listy a Vatikánske dokumenty*, 52. zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r.o., 2004. 31 s. ISBN 80 – 7162 – 522 – 1.
- JÁN PAVOL II. 2006. *Pastores gregis*. O biskupovi, služobníkovi evanjelia Ježiša Krista, pre nádej sveta. In: *Pápežské dokumenty*, 65.zväzok. Trnava: Spolok svätého Vojtecha – VOJTECH, spol. s r.o., 2006. 171 s. ISBN 80 – 7162 – 601 – 5.
- JURKO, J. 2000. *O dokumentoch druhého vatikánskeho koncilu*. Bardejov: Vydavateľstvo Ing. Štefánia Beňová – Bens, 2000. 163 s. ISBN 80 – 88998 – 09 - 3.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. 1998. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1998. 918 s. ISBN 80 – 7162 – 253 – 2.
- Katolícke noviny, tradičné noviny moderného kresťana*. 2008. ISSN 1337 – 2238, roč. 123, č. 25, 22. júna 2008, s. 9.
- KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV. 2011. *Misionárska identita kňaza v Cirkvi ako vnútorný rozmer vykonávania tria numera*. Obežník. In: *Dokumenty Svätej Stolice*, 74. zväzok. Trnava: Spolok sv. Vojtech – Vojtech spol. s r.o., 2011. 103 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 887 – 3.
- KLEMENT, M. 2015. *Sociálna angažovanosť riaditeľa katolíckeho gymnázia v medzivojnovom období v Trnave*. In: *Via socialis*, ISSN 1339 – 892 X, roč. I, č. 1/2015, s. 63 – 77.
- KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY. 2008. *Vieroučná nóta o niektorých aspektoch evanjelizácie*. In: *Dokumenty Svätej Stolice*, 62.zväzok. Trnava: Spolok svätého Vojtecha – VOJTECH, spol. s r.o., 2008. s. 24. ISBN 978 – 80 – 7162 – 698 – 5.
- KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY. 2012. *Nóta s pastoračnými usmerneniami na ROK viery*. In: *Dokumenty Svätej Stolice*, 76.zväzok. Trnava: Spolok svätého Vojtecha – VOJTECH, spol. s r.o., 2012. s. 21. ISBN 978 – 80 – 7162 – 900 – 9.
- Kódex kanonického práva*. 1996. Bratislava: Konferencia biskupov Slovenska, 1996. 893 s. ISBN 80 – 7162 – 061 – 0.
- PAVOL VI. 1999. *Evangelii nuntiandi. O ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1999. 113 s. ISBN 80 – 7162 – 266 – 4.
- PIGOZZI, C. – MADELIN, H. 2014. *Takto koná on: Pápež František*. Bratislava: Remedium, 2014. 201 s. ISBN 978 – 80 – 89230 – 70 – 9.
- PRZYCZYNA, W. 1993. *Z zagadnień współczesnej homiletyki*. Kraków: Redemptoris missio, 1993. 240 s.

- RATZINGER, J. 2008. *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r.o. 2008. 85 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 737 – 1.
- SCHÜEPP, G. 1982. *Handbuch zur predigt*. Zürich – Einsiedeln – Köln: Benziger 1982. 496 s. ISBN 3 – 545 – 21036 – 7.
- Sociální encykliky (1891 – 1991)*. 1996. Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996. ISBN 80 – 7113 – 154 – 7.
- SODI, M. – TRIACCA, A. M. 2002. *Dizionario di omiletica*. Torino: Leumann – Bergamo: Gorle, 2002. 1708 s. ISBN 88 – 01 – 01424 – 4.
- Sväté písmo Starého i Nového zákona*. 1995. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1995. 2618 s.
- VALLOVÁ, J. – ŤAPUŠÍK, R. 2015. Aktuálnosť konštitúcie svätého Jána Pavla II. Ex corde Ecclesiae i po štvrtstoročí existencie. In: *Via socialis*. ISSN 1339 – 892 X, roč. I, č.2/2015, s. 136 – 163.
- Viera a život. Časopis pre kresťanskú orientáciu*. 2012. ISSN 1335 – 6771. roč. XXII., (2012), č. 2, marec – apríl.
- VRABLEC, J. – FABIAN, A. 2001. *Homiletika I. – II. Základná a materiálna*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001. 433 s. ISBN 80 – 7162 – 339 – 3.
- VRAGAŠ, Š. a kol. 2006. *Teologický a náboženský slovník*. I. diel A – K. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2006. 352 s. ISBN 80 – 7162 – 620 – 1.
- VRAGAŠ, Š. a kol. 2008. *Teologický a náboženský slovník*. II. diel L – Ž. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008. 439 s. ISBN 978 – 80 – 7162 – 734 – 0.
- ZEMKO, P. 2005. *Aj my sa mu klaniame*. Trnava: Via, 2005. 47 s. ISBN 80 – 85413 – 57 – 4.
- ZEMKO, P. 2006. *Priority kresťana v treťom tisícročí (Kresťanský svetonázor I.)*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Fakulta prírodných vied, 2006. 64 s. ISBN 80 – 89220 – 38 – X.
- ZEMKO, P. 2007. *Homiletické smernice. Z dejín homiletiky na Morave, v Čechách a na Slovensku*. Trnava: Dobrá kniha, prvé vydanie, 2007. 117 s. ISBN 978 – 80 – 7141 – 565 – 7.
- ZEMKO, P. 2012. *Základná homiletika a homílie na rok A*. Trnava: Ivona Matúšová, 2012. 216 s. ISBN 978 – 80 – 89413 – 19 – 5.

Pavol Zemko
Vzájomná komunikácia a solidarita pápeža Františka

Prvé vydanie

Vydavateľ: Ivona Matúšová, Trnava
© 2016

Text neprešiel jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-89413-53-9